

Suomen valtion aluerakenteen muuntautuminen: teoreettisia merkintöjä ja empiirisiä havaintoja

SAMI MOISIO¹**ABSTRACT:**

Transformation of the spatial structure of Finland: Theoretical notes and empirical examples

This article explores contemporary spatial transformation of the Finnish state. It first develops a theory of the transformation of state spatiality and applies this perspective to the context of recent university reform in Finland. Drawing on work by scholars such as Bob Jessop, David Harvey and Neil Brenner, the paper makes an argument that historical transformation of the Finnish state may be considered as an evolutionary process whereby new regional institutions, regional political ideas and academic theories have been introduced. This has taken place particularly in times of economic or social crises. The article also suggests that the restructuring of state is a scalar process that has taken place through different state strategies which localize, nationalize, internationalize and globalize the national scale. The “de-centralized welfare state” formations that were created from the 1960s onwards were based on the creation of regional institutions (such as universities) throughout the territory, regional political ideas that emphasized national integrity and regional political theories drawing on central place theory. The de-centralized welfare state formations were challenged in the early 1990s as a severe economic recession hit Finland. The new discourse of “competitive statehood” emerged and included ideas that highlighted urbanism, internationalization and high-tech as national survival strategies. As a result, new spatial formations were created, making Finland a “de-centralized competition state” in which the national university network still plays a significant role. During the past years, the de-centralized state formations have been criticized as ineffective and unattractive for the needs of innovation economy which highlights metropolitan city regionalism, international creative class and footloose transnational capital. Simultaneously, the national university network has been under severe criticism. The paper presents a scalar reading of the recent university reform in order to accentuate the ongoing transformation of the spatial formations of the Finnish state and the political process of creating a “metropolitan state” that would be based on highly centralized spatial formations.

Johdanto

Suomeen on rakennettu yliopistoverkko, jota ei todellisuudessa enää ole varaa ylläpitää. Poliitikoilta puuttuu kuitenkin uskallus tehdä leikkauksia ja siksi niukkuuden jakaminen on jatkunut jo vuosia. (Helsingin Sanomat 2009)

Tämä katkelma ei ole yksittäinen lausuma eikä koske ainoastaan yliopistopolitiikkaa. Se on heijastuma järjestyksestä, jonka mukaan kylmän sodan aikana tuotetut alueellisesti hajautetun valtion ra-

kenteet ovat tulleet tiensä päähän. Kansallisen selviytymisen mieltäminen kysymyksenä, joka liittyy lähinnä globaaliin talouskilpaan ja innovaatiokulttuurin kehittämiseen on Suomessa merkinnyt valtialueen uudenlaista arvottamista suhteessa niin kutsuttuun kansalliseen tehtävään (Moisio & Lepänen 2007; Moisio 2008b). Uusi tapa arvottaa valtialuetta on ollut Suomessa viimeksi kuluneiden kahdenkymmenen vuoden aikana tapahtuneen valtion muutosprosessin – ”avaamisen”, ”länsimaistamisen”, ”liberalisoimisen” tai ”normalisoi-

misen” – tärkeä ulottuvuus. Valtioiden markkinaliberalisoitumisesta kiinnostuneet tutkijat eivät kuitenkaan ole riittävästi kiinnittäneet huomiota siihen. Tarkastelen tässä artikkelissa Suomen aluerakenteen muutosta kapitalistisen järjestelmän sisäisen dynamiikan kautta. Kiinnitän erityistä huomiota aluerakenteen instituutioiden merkitykseen aluerakenteen muuntautumisessa.

Suomen aluerakennetta koskevaa poliittista keskustelua seuraava on voinut panna merkille, että viidentoista viime vuoden aikana maaseutuvetoinen hajauttamispolitiikka on ajautunut marginaaliseen rooliin (ks. myös Rosenqvist 2004). Valtioalueen kehittäminen tapahtuukin nykyään kaupunkiverkon eli lähinnä maakuntakeskusten ja muutamien muiden kaupunkiseutujen kautta. Aivan viime aikoina tärkeä poliittinen jakolinja näyttää syntyneen kaupunkikeskusten kautta tapahtuvaa hajauttamista painottavien ja metropolimaista keskittämistä kannattavien välille (Moisio & Vasanen 2008). Tämä ulottuvuus on ollut näkyvissä esimerkiksi valtion toimintojen alueellistamista koskevissa kiistoissa. Helsingin Sanomain pääkirjoitustoimittaja tiivistää monen hajautetun aluerakenteen vastustajan tunnot todetessaan, miten Lääkealan keskuksen perustaminen Kuopioon ”jää valtionhallinnossa varoittavaksi esimerkiksi siitä, miten politiikka ja etenkin aluepolitiikka ohittavat järjen ja vastuullisen työnantajapolitiikan” (Lindberg 2009, A2; vrt. Uusitupa 2009; Niemi 2009).

Jokainen aika tuottaa omat historiallis-poliittis-alueelliset muodostelmansa, jotka ovat kuitenkin sidottuja aikaisempiin muodostelmiin ja tapoihin järkeillä valtiollista ja kansallista kysymystä. Tällaisenaan valtion aluerakenne on sarja tietyissä historiallisissa tilanteissa materialisoituneita kerroksia. Alueellisen politiikan tutkimuksen haaste on pyrkiä lähestymään noita kerroksia käsitteellisesti mielekkäällä tavalla. Pyrin tässä artikkelissa lisäämään Suomen valtioalueesta ja sen muuntautumisesta tehtävien havaintojen systemaattisuutta. Esitän, että aluepolitiikan toimijain käsitysten tarkastelu aluerakenteen muuntautumisesta tarkasteltaessa ei ole riittävä näkökulma. Avaan tutkimushorisonin, jossa aluerakenteen muuntautuminen käsitetään evolutiivisena prosessina, jossa instituutiot, traditiot ja aluepoliittiset diskurssit yhtyvät. Näin katson, että aluerakenteen muuntautuminen liittyy kapita-

listisen järjestelmän sisällä tapahtuvaan muutokseen, jossa valtiot ovat paitsi muutoksen kohteita myös muutosta tuottavia toimijoita.

Artikkeli etenee seuraavasti. Johdannon jälkeisessä luvussa erittelen valtion aluerakenteen osat ja kuvaan aluerakenteen muuntautumisprosessin perusmekanismeja. Kolmannessa osassa luonnehdin Suomen valtion sodanjälkeisen aluerakenteen muotoja, joita kutsun hajautetuksi hyvinvointivaltioksi ja hajautetuksi kilpailuvaltioksi. Tämän jälkeen tarkastelen käynnissä olevaa valtion aluerakenteen muuntautumista alueellisen yliopistolaitoksen muutoksen kautta. Tarkastelen yliopistouudistusta ja Aalto-yliopiston perustamista erikoisesti aluerakenteen muuntautumiseen liittyvänä poliittisena prosessina. Tarkasteluun valittu tutkimusmateriaali sisältää joitakin keskeisiä Aalto-yliopiston perustamiseen liittyviä asiakirjoja ja muuta yliopistouudistusta käsittelevää aineistoa. Artikkelin loppuosassa teen huomioita suomalaisen yliopistouudistuksen liittymisestä niin kutsuttuun metropolivaltiokehitykseen.

Valtion aluerakenteen osat ja aluerakenteen muuntautuminen osien muutoksen seurauksena

Valtion aluerakenne ilmentää aina väistämättä valitsemia valtiostратegioita, sosiaalisia suhteita ja poliittisia valtasuhteita. Valtiomuutosta voidaan siten tarkastella myös valtion aluerakenteen näkökulmasta. Vaikka valtioiden aluerakenteen muutosten ja kapitalistiseen järjestelmään kuuluvien kriisien välillä on selvä yhteys, Suomessa valtiotilan ja kilpailuvaltiokehityksen yhdistävät tarkastelut ovat olleet suhteellisen harvinaisia. Valtion aluerakenteella tarkoitan tietyssä historiallisessa tilanteessa esiintyvää materiaalista sekä diskursiivista poliittisten, taloudellisten ja sosiaalisten suhteiden jähmettymää: muotoa, joka on perusluonteeltaan materiaallinen ja muuttuu ajan oloon.

Muoto viittaa esimerkiksi tilalliseen keskittymiseen tai hajaantumiseen tai jonkin yksittäisen alueen valtaan ja merkitykseen suhteessa muuhun valtiotilaan. Aluerakenne on valtion materiaallinen tiivistymä, joka liittyy pääoman kiertoon ja kasaantumisen sekä vallitseviin poliittis-taloudellisiin ideologioihin. Valtion aluerakenne pitää siitä syystä sisällään paitsi rakennetun ympäristön –

Taulukko 1. Valtion aluerakenteen osat, niiden perusluonne ja ilmenemismuodot

Osa	Osan perusluonne	Osan ilmenemismuoto
1) Instituutiot (<i>institutions</i>)	Materiaalis-diskursiivinen	Aluehallinto ja muut alueelliset organisaatiot sekä niiden tehtävät
2) Tehtävä (<i>state strategies</i>)	Diskursiivis-toiminnallinen	Aluepolitiikka, sen keskeiset tavoitteet ja niiden tavoitteiden liittyminen yhteiskunnallisiin arvoihin ja normeihin
3) Tietoaines (<i>knowledge</i>)	Diskursiivis-toiminnallinen	Soveltavan aluetutkimuksen keskeiset vallitsevat teoriat ja jäsenyykset

tuotantoon, kuluttamiseen, reproduktioon ja kommunikaatioon liittyvän infrastruktuurin (ks. Harvey 1982) – myös näiden infrastruktuurien tuottamisen taustalla vaikuttavan vallitsevan poliittis-taloudellisen ideologian.

Valtion aluerakenne pitää sisällään vähintään kolme osaa, joilla on sekä perusluonne että ilmenemismuoto (taulukko 1).

1) Aluerakenteen muodot perustuvat niiden institutionalisoitumiseen osaksi sosiaalista ynnä poliittista järjestelmää. Toisin sanoen valtion aluerakenteen muodot ovat sidoksissa niitä koossapitäviin instituutioihin. Materiaalisena ilmiönä instituutiot tarkoittavat esimerkiksi aluerakenteen kannalta keskeisiä organisaatioita. Sellaisista mainittakoon valtion aluehallinto, kunnat, maakuntain liitot sekä yliopistolaitos. Juuri lainsäädännöllä luodaan instituutioita ja tilallista järjestystä. Esimerkiksi Suomessa 1960-luvulla luotu aluepoliittinen lainsäädäntö tarkoitti kehitysalueiksi kutsuttujen tilojen muodostumista aluerakenteen keskeisiksi osiksi.

Hyvinvointivaltiokapitalismin kaudella myös valtionyhtiöt olivat aluerakenteen kannalta keskeisiä instituutioita. Instituutioiden merkitys valtion aluerakenteen muotojen kannalta on se, että niiden avulla olemassa olevia muotoja voidaan sekä muuttaa että vahvistaa. Instituutioilla on siten keskeinen merkitys sekä muotojen jähmettämässä että niiden jähmettymien säilyttämisessä; instituutiot aiheuttavat myös muutokset. Instituutiot ovat yhtäältä aluerakenteen perusmuotojen keskeisiä materiaalisia osia, mutta ne ovat myös niiden muotojen muuntautumisessa aktiivisen subjektin asemassa eli osallistuvat aluerakenteen diskursiiviseen tuottamiseen. Suomessa yliopistolaitoksen laajentaminen alueellisen hyvinvointikapitalismin keskeisenä osana merkitsi sitä, että yksittäisistä

yliopistoista tuli hajautetun aluerakenteen kannalta tärkeitä toimijoita.

2) Vallitsevat aluerakenteen muodot ja niitä luonnehtivat instituutiot ovat poliittisen toiminnan tuloksia ja kohteita. Vallitseva aluerakenne toteuttaa aina jotakin perustehtävää ja on sidottu joihinkin käytäntöihin. Tässä termi käytäntö viittaa tietyssä historiallisessa tilanteessa tapahtuvaan pyrkimykseen kehittää yhteinen tietämisen ja tekemisen perusta, vallitseva yhteiskuntapoliittinen ymmärrys. Suomen historiassa aluerakenteen käytännöt ovat perustuneet esimerkiksi valtiovallan vahvistamispyrkimyksiin ja talouskasvun edesauttamiseen. Hyvinvointikapitalismin kaudella alueelliset resurssit olivat tärkeitä talouskasvun tuottamisessa. Tieto-, osaamis- ja innovaatioyhteiskunnan rakentamisen kaudella näiden resurssien merkitys on vähentynyt. Aluerakenne on sidoksissa niihin yhteiskunnallisiin arvoihin ja normeihin, jotka ohjaavat maantieteellisen todellisuuden muokkaamista tietyssä historiallisessa tilanteessa. Vallitseva hengenilmasto määrittää sen, miten esimerkiksi valtion alueita arvioidaan osana kansallista politiikkaa.

Aluerakenteen perustehtävä muodostuu vallitsevien tietämisen ja tekemisen tapojen kautta. Toimintaympäristöllä on tämän perustehtävän muotoutumisessa keskeinen merkitys. Poliittiset toimijat tekevät jatkuvasti tulkintoja ympäristöstään, jotka joko muokkaavat vallitsevan aluerakenteen perustaa taikka vahvistavat sitä. Koska vallitseva aluerakenne ilmentää väistämättä poliittista valtaa ja poliittisia valtasuhteita, aluerakenteen perustehtävä ajautuu ajoittain poliittisen kamppailun kohteeksi. Aluepolitiikka onkin ymmärrettävä valtion aluerakenteen toiminnallisena osana. Jokaisena historiallisena aikana tehdään valtion alueellisuuden liittyviä valintoja, jotka perustuvat aktiiviseen

ideointiin, artikulointiin ja argumentointiin. Jokaisena aikana myös argumentoidaan ja määritetään sitä, miten valtion aluerakenne toteuttaa yleisen yhteiskuntapolitiikan tavoitteita. Aluepolitiikan tutkimuksen tehtävä on tavoittaa näiden valintojen ainutlaatuisuus, keskeinen logiikka, vallitsevan aluepoliittisen argumentaation mahdollisuusehdot ja aluepoliittiset ryhmittymät.

3) Aluepolitiikassa kamppailun kohteina olevat arvot liittyvät aina myös aluerakennetta koskevan tietoaikteen tuotantoon. Tätä tietoaikteen tuotantoon esimerkiksi ministeriöissä, kotimaisissa ja ulkomaisissa yliopistoissa ja konsulttitoimistoissa, ja sillä on keskeinen merkitys aluerakenteen perusmuotojen synnyttämisessä, vahvistamisessa ja muuttamisessa. Euroopassa hyvinvointikapitalismin kaudella omaksuttiin sellaisia aluesuunnittelun teorioita, joista on myöhemmin pyritty pääsemään eroon. Aluepolitiikan tietoaikteen tuottamiseen osallistuvat aktorit ovat näin keskeisiä aluepoliittisia toimijoita. Esimerkiksi suomalaisissa yliopistoissa tehty soveltava aluetutkimus ja sen sisällöllinen muutos kuvaavat erinomaisesti sitä, miten tieteelliset jäsenyykset Suomen aluerakenteesta ovat koko itsenäisyyden ajan liittyneet vallitseviin poliittisiin arvoihin ja normeihin – tai niistä käytäviin poliittisiin kiistoihin (Moisio 2009).

Suomen valtion aluerakenne on historian saatossa muuntautunut. Tätä muuntautumista on hedeimällistä lähestyä tarkastelemalla aluerakenteen osissa tapahtuvia muutoksia. Aluerakenteen muuntautuminen näyttää liittyvän kapitalistisessa järjestelmässä tapahtuviin muutoksiin ja kriiseihin, lähinnä talouskasvun tyrehtymiseen. Tyrehtyminen käynnistää poliittisen prosessin, jossa tarjotaan uusia keinoja käytössä olevien tilalle. Näin aluerakenteen muuntautuminen on tulosta aluerakenteen osiin liittyvästä prosessista, jossa tapahtuu diskursiivista variaatiota (*variation*), valikoitumista (*selection*) ja vakiintumista (*retention*). Näiden evolutiivisten käsitteiden hyödyllisyys piilee niiden esille nostamisessa poliittisen toiminnan ulottuvuuksissa. Poliittisessa toiminnassa samaan päämäärään pyrkimiseksi esitetään kilpailevia keinoja, joista vain toiset tulevat valikoiduiksi. Suomesta ei löydyne poliittikkoa tai virkamiestä, joka ei vannois

hyvinvointivaltion säilyttämisen puolesta. Kaikki eivät kuitenkaan ole yksimielisiä siitä, miten tuohon päämäärään tulisi pyrkiä. Historian saatossa esitetään myös paljon sellaista, joka ei koskaan materialisoidu (vakiinnu). Valikoitumisessa on väistämättä paljon sattumaa, mutta se liittyy myös poliittisiin valtasuhteisiin ja vallitseviin yhteiskunnallisiin arvoihin ja normeihin. Jos olosuhteet ovat suotuisat, poliittisessa prosessissa valikoidut seikat saattavat vakiintua osaksi yhteiskunnallista todellisuutta (Jessop 2004).

Valtion aluerakenteen muuntautumista tutkittaessa on kysyttävä, mikä saa aikaan osien muutoksen. Toisin sanoen on kysyttävä, miksi diskursiivista variaatiota, valikoitumista ja vakiintumista tapahtuu ja miksi tuo prosessi on ajoittain voimakkaammin käynnissä kuin jonakin toisena aikana. Poliittis-taloudellisessa *toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset* näyttävät käynnistävän muuntautumisen. Ne ovat ärsykeitä, jotka avaavat poliittista pelitilaa ja saavat aikaan ajatusten variaatiota, valikoitumista ja materialisoitumista. Toisin sanoen poliittisissa yhteisöissä tehdään kriisien aikana diagnooseja ongelmien syistä ja ehdotuksia ongelman ratkaisusta.

Toimintaympäristön muutoksista mainittakoon esimerkiksi talouskasvuun liittyvät muutokset (lamat ja taantumet), äkilliset poliittisessa toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset – kuten Neuvostoliiton hajoaminen – tai jopa luonnonmullistukset. Muuntautumisen käynnistymisessä on keskeistä, että poliittiset toimijat tekevät tulkinna, jonka mukaan kriisi on käynnistynyt, ja että uuteen ympäristöön sopeutuminen vaatii uudenlaisia toimenpiteitä. Toisin sanoen kriisitekijät korostavat muuntautumisen metafysisistä evolutiivisuutta: kun toimintaympäristö muuttuu, poliittinen toiminta muutokseen sopeutumiseksi käynnistyy. Juuri näin tapahtui 1970-luvulla, kun keynesiläistä talouspolitiikkaa alettiin monissa teollisuusmaissa syyttää talouskasvun tyrehtymisestä, ja kun monetaristinen talouspolitiikka alkoi Britanniassa ja Yhdysvalloissa lyödä läpi.

Ajatus toimintaympäristön merkityksestä valtion aluerakenteen osien muutoksen alullepanijana korostaa, että valtion tilallinen organisoituminen on väistämättä sidoksissa poliittis-taloudelliseen

ympäristöönsä. Toisin sanoen se on sidoksissa laajaan joukkoon valtion sisäisiä ja ulkoisia poliittisia sekä taloudellisia reaalisia tapahtumia. Nuo tapahtumat ovat ekstrasemioottisia: ne kuuluvat poliittisten toimijain välittömästä tahdosta riippumattomaan ilmiöiden maailmaan (Jessop 2004, 161). Niistä tulee semioottisia siinä vaiheessa kun poliittiset toimijat tekevät tulkinnan toimintaympäristön muutoksesta ja tarpeesta vastata tuohon muutokseen. Aluerakenteen toimintaympäristö on toisin sanoen sellaisen ilmiöiden maailma, jonka olemusta halut taikka toiveet eivät kykene välittömästi muuttamaan. Toimintaympäristön muutos käynnistää aktiivisen merkityksenantoprosessin.

Aluerakenteen muuntautuminen on sidoksissa jo olemassa olevaan aluerakenteeseen. Tämä polkuriippuvuudeksi kutsuttu ilmiö korostaa sitä, että aluerakenteen osien muutos tapahtuu aina olemassa olevan perustalta. Olemassa olevat valtion aluerakenteen osat toisin sanoen sääntelevät variaatioita, valikoitumista ja vakiintumista: ne estävät sen, että valtion aluerakenne muuntautuisi nopeasti tai että mitkä tahansa valtion aluerakenteeseen liittyvät aluepoliittiset ajatustavat ja arvostukset saattaisivat nousta yhtäkkisesti hallitsevaan asemaan ja materialisoitua aluerakenteen muodon osaksi.

Hajautetusta hyvinvointivaltiosta hajautettuun kilpailuvaltioon

Valtiovallan laadullinen muuntautuminen eli markkinavoimain ja poliittisen vallan suhteen muutos niin kutsutun globalisaation kaudella on yhteiskuntatieteen suuria kysymyksiä. Tämän suhteen muutoksella on myös valtiotilaa koskeva ulottuvuus. Suomen valtion aluerakenteen historia voidaan jäsentää kolmeen vaiheeseen. Itsenäistymisestä 1950-luvun lopulle voidaan puhua areaalisesta valtiosta. 1960-luvulta 1990-luvun alkuun elettiin hajautetun hyvinvointivaltion aikaa. 1990-luvulla siirryttiin vähittäin hajautetun kilpailuvaltion kauteen. Tämä aluerakenne on vähittäin tullut haastetuksi niiden toimesta, jotka haluavat rakentaa Suomesta eräänlaisen metropolivaltion (ks. Moisio & Vasanan 2008). Kuvaan seuraavassa tiivistetysti hajautetun hyvinvointivaltion ja hajaautetun kilpailuvaltion keskeistä eroa.

Hajautettu hyvinvointivaltio

John Maynard Keynesin oppien sovellusten varaan rakentunut hyvinvointikapitalismi perustui laajaan valtiosääntelyyn, julkisen sektorin kasvattamiseen, suunnittelun korostumiseen markkinaohjauksen kustannuksella ja talouskasvun tuottamiseen julkista kulutusta lisäämällä. Tuettiin valtionyhtiöitä, pyrittiin valtiovetoiseen teollistamiseen ja turvattiin työllisyyttä. Keskeinen oli ajatus, että markkinat eivät ole kykeneviä säätelemään itseään, eli että ne eivät korjaa omaa epätasapainoaan ilman poliittista väliintuloa. Lisäksi keynesiläisessä hyvinvointivaltioideologiassa oli keskeistä, että markkinavetoisen kehityksen katsottiin epäedullisella tavalla kasvattavan valtion alueiden välisiä eroja. Tästä syystä keynesiläinen hyvinvointivaltio nojasi laajoihin alueellisiin tulonsiirtoihin perustuvaan alueelliseen kehittämisspolitiikkaan ja valtakunnantason suunnitteluun.

Käsite hajautettu hyvinvointivaltio kuvaa 1950-luvulla käynnistynyttä Suomen valtiovallan alueellista levittäytymistä. Hajautetun hyvinvointivaltion rakentamisen taustalla vaikuttivat väkilukuun nähden laaja valtioalue sekä kysymys valtion itsenäisyyden turvaamisesta, vallinneen poliittisen järjestelmän suojaamisesta ja talouden kasvusta. Hajautetun hyvinvointivaltion muoto perustui voimakkaaseen valtiovetoiseen sääntelyyn. Valtio investoi materiaalsiin perusinfrastruktuureihin myös reuna-alueilla ja lisäsi näkyvyyttään. Valtiovetoiset ylipaikalliset verkostot vahvistuivat suhteessa paikallisiin verkostoihin. Valtioapparaatti toisin sanoen vahvasti kansalaistensa kotiseutuja läpi valtakunnan.

Hajautettu hyvinvointivaltio perustui valtakunnantason koheesiopolitiikkaan ja alueellisten erojen tasoittamiseen. Aikaisemmin koheesiopolitiikka oli korostunut maanluovutukseen perustuneessa asuttamispolitiikassa, mutta viimeistään 1960-luvulta lähtien koheesiopyrkimyksestä tuli Suomessa valtiostrategioiden keskeinen osa. Julkisin varoin pyrittiin määritettyjen kehitysalueiden teollistamiseen ja niiden alueiden pienten ja keskisuurten keskusten vahvistamiseen. Alueellinen koheesio ja kehitys rinnastui näin pyrkimykseen ulottaa teollinen kehitys valtion kaikille alueille. Suomes-

sa asetettiin vuonna 1963 Lapin maaherra Martti Miettusen johtama kehitysaluekomitea, jonka työn tuloksena määriteltiin kehitysalueet ja suunniteltiin niille suunnatun rahoituksen järjestämistä ja hallintoa. Vuonna 1966 säädettiin laki kehitysalueiden elinkeinotoiminnan edistämiseksi, minkä seurauksena kehitysalueille annettiin verohuojennuksia ja edullisia investointilainoja. 1970-luvun alussa perustettu Kehitysalue-rahasto merkitsi kehitysalueiden rahoituksen institutionalisoitumista. Taustalla vaikutti järjkeily, jonka mukaan valtion puuttuminen markkinoihin oli alueellisten erojen kasvamisen ja näin myös valtiollisen yhtenäisyyden heikentymisen vuoksi välttämätöntä. Tästä syystä Suomen reuna-alueille rakennettiin ensin julkisin varoin teollisuutta sekä myöhemmin julkisen sektorin toimintaa.

Tukialueiden kautta operoinut teollistava kehitysaluepolitiikka perustui viennin hintakilpailukyvyn turvaamiseen, alueellisten tulonsiirtojen laajaan käyttöön sekä valtionyhtiöiden vahvistamiseen. Valtionyhtiöiden merkitys hajautetun aluerakenteen ylläpitämisessä korostui. Koheesiopolitiikan välineistö oli 1960-luvun puolivälistä aina 1980-luvun lopulle asti laaja. Vuosien 1970–1975 välisenä kautena uusia alueellisia tukia ja muita elementtejä luotiin enemmän kuin koskaan sitä ennen tai sen jälkeen. Perustettiin teollisuuskyliä, annettiin kuljetustukia, vahvistettiin kuntien valtionosuuksia. Hajautettu hyvinvointivaltio perustui valtiojohtoisiin alueellisiin tulonsiirtoihin ja muihin talouden sääntelytoimiin. Sen tavoitteena oli talouden kasvun ja alueellisen kehityksen tasapaino. Mallia otettiin Ruotsista, missä erilaiset alueelliset sijoittumistuet oli otettu käyttöön 1950-luvulla.

Viimeistään 1970-luvulla, kun teollistavasta aluepolitiikasta siirryttiin hyvinvointipalveluiden alueellistamiseen, muodostui periaate, jonka mukaan valtioalueen kaikkia osia ja niillä asuvia kansalaisia kohdellaan tasa-arvoisuusperiaatteen mukaisesti. Alueellinen kehittyneisyys ei enää rinnastunut ainoastaan teollistumisen asteeseen, vaan palveluiden saatavuuteen ja hyvinvointiin. 1970-luvulla syntyi periaate, jonka mukaan valtio tarjoaa kaikille kansalaisille asuinpaikasta sekä sosiaalisesta asemasta riippumatta julkiset hyvinvointipalvelut, ja julkinen valta vastaa niiden palveluiden rahoittamisesta, tuottamisesta ja järjestä-

misestä (hyvinvointipalvelukoheesio, universaaliuusperiaate).

Suomessa julkinen palvelusektori levitettiin eritasoisten keskusten hierarkiaan nopeasti 1970-luvun puolivälistä lähtien. Alueellisen hyvinvoinnin universaaliuusperiaate liittyi näin poliittisen yhteisön valtiovetoiseen rakentamiseen, eli keskusjohtoisen sosiaalisen pääoman tuottamiseen. Koheesiopolitiikka perustui näin valtiokeskeiseen ajatteluun, jossa turvallisuuspolitiikka, hyvinvointipolitiikka ja resurssivetoinen teollistamiseen perustunut talouspolitiikka yhdistyivät. Hajautettu hyvinvointivaltio perustui järjkeilyyn, jonka mukaan toimiva poliittinen kokonaisuus vaatii alueellisesti yhdenmukaistetun valtiokokonaisuuden tuottamista. Näin hajautetun hyvinvointivaltion muoto liittyi sosiaalisen vakauteen, maaseutupolitiikkaan, yhteiskuntarauhan säilyttämiseen ja koko valtakunnan alueen näkemiseen yhtenä kehittämisa-alueena. Tämä merkitsi valtion eri alueiden kehityskuvien samankaltaistamista.

Hajautetun hyvinvointivaltion keskeiset politiikkaohjelmat korostivat valtion itsenäisyyden ja suomalaisen yhteiskuntamallin suojaamista kylmän sodan kontekstissa. Talouskasvua haettiin koko valtakunnan alueellisten resurssien hyödyntämisellä. Näin talouskasvun avulla pyrittiin vahvistamaan kansalaisyhteiskuntaa läpi laajan valtioalueen. Juuri tällaisessa toiminnassa lama eli talouskasvun tyrehtyminen miellettiin maan sisäiseen kehitykseen liittyvänä turvallisuuspoliittisena kysymyksenä. Hajautetun hyvinvointivaltion rakentaminen liittyi toisin sanoen valtiovetoiseen kokonaisuuspuolustukseen. Aluepolitiikan yhdistäminen maanpuolustukseen oli hajautetun hyvinvointivaltion kaudella yleistä, mutta nykyisellään ainoastaan harvoin näkee esitetyn, että ”koko maan turvallisuus ja sen puolustaminen velvoittaa pitämään maa elinvoimaisena laitojaan myöten” (Kääriäinen 2008).

Alueellisesta yliopistolaitoksesta muodostui hajautetun hyvinvointivaltion keskeinen institutionaalinen perusta. Suomalaisen yliopistolaitoksen laajentuminen liittyy juuri hajautetun hyvinvointivaltion rakentamiseen. Yliopistoja ajateltiin tuolloin juuri tärkeinä aluerakenteen osina, palveluiden luonnehtiman yhteiskunnan perusinstituutioina (ks. esim. Palomäki 1985). Alueellisen yliopis-

tolaitoksen rakentuminen muutti aikaisempaa sivistyksellistä ydin-periferia-asetelmaa ja vahvisti työmarkkina-alueita läpi valtakunnan. Myös varuskuntien uudelleensijoittelu valtion reuna-alueille kuului hajautetun hyvinvointivaltion rakennustyöhön. Aluepuolustusoppi vakiintui ja esimerkiksi ilmavalvonta ulotettiin maan pohjoisimpiin osiin asti. Myös julkisen vallan virastojen perustaminen vahvisti maakuntakeskuksia ja hajautetun hyvinvointivaltion institutionaalista perustaa. Valtiovalan perusinfrastruktuureja, kuten tieverkkoa ja viestintäyhteyksiä kehitettiin myös reuna-alueilla. 1970-luvulla kehitysalueiden yritystoiminnan rahoitusinstrumentteja kehitettiin, luotiin yhtenäinen koulu- ja opintotukijärjestelmä ja tehtiin monia muita vastaavia yhtenäisvaltiollisia toimenpiteitä. Hajautetun hyvinvointivaltion rakentaminen merkitsi, että kansallisesta tasosta tuli poliittisen toiminnan keskeisin mittakaava. Paikallinen taso ”kansallistettiin”.

Vallinnut alueellisen tutkimuksen jäsenyys sekä läänien seutukaavaliittojen kautta suoritettu alue-suunnittelu tuki hajautetun hyvinvointivaltion rakentumista. Hajautetun hyvinvointivaltion perustan nojasi toisin sanoen tietoainekseen, jonka mukaan markkinamekanismin nojaaminen lisää alueellista epätasapainoa ja heikentää valtioyhteisön vakautta. Hajautetun hyvinvointivaltion rakentaminen merkitsi sitä, että kansalaisten elinolojen parantamiseen pyrittiin hyvinvointikapitalismin kuuluvien tulonsiirtojen avulla. Tämä tapahtui keskushallinnon, kuntien valtionosuuksien ja julkisen sektorin laajentamisen avulla. Vaikka jo vuoden 1973 öljykriisi ja siihen liittynyt kansainvälinen suhdannekäännös – investointien kasvun loppuminen ja talouskasvun tyrehtyminen – johti Suomessakin keynesiläisen talouspolitiikan kritiikkiin, hierarkkiseen suunnitteluun perustunut hajautettu hyvinvointivaltiomalli säilyi Suomessa vallitsevana aluerakenteena aina 1990-luvun alkuun asti.

Hajautettu kilpailuvaltio

Länsi-Euroopassa siirryttiin 1970-luvulla aiempaan monetaristisempaan talouspolitiikkaan. Tuolloin valtiovetoisen suunnitteluyhteiskunnan vastustajat saavuttivat monissa teollisuusmaissa merkittäviä valtaosuuksia. Monetaristinen talouspolitiikka saa-

vutti laajan hyväksynnän, joka rakentui yksilöiden vapauksia ja markkinoiden vapauksia korostavan yhteyden varaan (Harvey 2005). Tätä oppia monet tärkeät kansainväliset instituutiot alkoivat omalla toiminnallaan vahvistaa. Suostunnan tuottaminen uudelle monetaristiselle hankkeelle ei Länsi-Euroopassa saanut aikaan sanottavaa vastarintaa. Osin tämä oli seurausta siitä, että oikeistossa keynesiläisen hyvinvointikapitalismin purkamisella oli voimakas kannatus. Toisaalta poliittisessa ääri-vasemmistossa oli viimeistään 1960-luvulta lähtien vastustettu hyvinvointivaltioideologiaa porvarillisenä projektina, jonka tarkoituksena katsottiin olleen kansalaisten arkielämän kolonisoiminen erilaisten valtiovalan mekanismien avulla (myös Alasuutari 2006).

Tutkijat ovat usein käsitteellistäneet 1970-luvulla alkaneen valtiomuutoksen siirtymänä hyvinvointivaltiokapitalismista kilpailuvaltiokapitalismin. Siirtymä hyvinvointivaltioideologiasta kilpailuvaltioideologiaan on saanut vaihtelevia piirteitä erilaisissa maantieteellisissä konteksteissa. Bob Jessop (2002) on esimerkiksi eritellyt uusliberaalin, uskorporatiivisen ja uusstatistisen kilpailuvaltion eroja. Näitä malleja voitaisiin listata lisää. Termiä kilpailuvaltio on kuitenkin yleisesti käytetty kuvaamaan valtiota, jonka keskeisenä tehtävänä on aikaisempaa selvemmin edistää pääoman kasaantumista ja kasaantumisprosessin tehokkuutta (Cerny 1990). Kilpailuvaltion ja hyvinvointivaltion välisellä erottelulla ei suinkaan tarkoiteta, että kilpailuvaltiossa hyvinvointitulottavuus olisi toissijainen poliittinen kysymys, vaan että tasapäivät poliittiset hankkeet ovat antaneet tilaa kilpailuvaltioille yhteiskuntapolitiikalle. Kilpailuvaltiokehityksen kannalta Neuvostoliiton hajoaminen oli tärkeä virstanpylväs. Sen tulkittiin osoittaneen, että yksilöiden ja markkinoiden ”vapauksien” varaan rakentuvalla järjestelmällä ei ole vaihtoehtoja.

Viimeksi kuluneiden kolmenkymmenen vuoden aikana vähittäin kehittyneessä ja aivan keskeiseen asemaan monissa teollisuusmaissa nousseessa kilpailuvaltioideologiassa on keskeistä painottaa tuottavuuden käsitettä valtio toiminnan menestystä mitattaessa. Näin sellaiset kysymykset kuten ”kannattaako työpaikkoja turvata hinnalla millä hyvänsä” nousevat keskeisiksi. Kilpailuvaltiokehitykses-

Taulukko 2. Hyvinvointikapitalismista kilpailuvaltioon: poliittistaloudellisen toimintakehyksen muutos

	Hyvinvointikapitalismi	Kilpailuvaltiokapitalismi
<i>Auerakenne</i>	tasainen aluekehitys, kansallinen eheys, asutus- ja teollisuuspoliittinen hajauttaminen	kaupunkikeskeinen taloudellinen kehittäminen, talouselämän ja innovaatiotoiminnan alueellinen keskittyminen, metropolipolitiikan nousu
<i>Hallinnan muodot</i>	valtiokeskeinen, valtiovetoinen (government)	hajaantuva hallintojärjestelmä (governance)
<i>Valtion tehtävä</i>	hyvinvoinnin tuottaminen ja jakaminen, valtio-omistus, tulonsiirrot	talouden mahdollistaja ja tukija, olosuhteiden luoja
<i>Sääntely</i>	Bretton Woods -järjestelmä, kansallisten keskuspankkien sääntely, julkiset investoinnit	markkinasääntely, finanssisektorin vapauttaminen, pääoman liikkuvuuden mahdollistaminen
<i>Keskeinen skaala</i>	kansallinen	useiden skaalojen limittyminen
<i>Keinot epätasaisen alueellisen kehityksen estämiseksi</i>	aluesuunnittelu, tulonsiirrot	kilpailukyky- ja kasvupolitiikka, aluelähtöinen kehittäminen valtiollisilla tulonsiirroilla

sä on lisäksi olennaista, että valtio-omistusta yksityistetään, luodaan rajat ylittävää kilpailua edesauttavaa lainsäädäntöä ja puretaan rahoitusmarkkinoiden sääntelyä. Lisäksi korostetaan markkinoiden itsesääntelykykyä, eli markkinoiden pyrkimystä tasapainon tuottamiseen, ja käytetään kilpailukykyisyyden parantamista yleisen yhteiskuntapolitiikan keskeisenä perusteluna.

Kilpailuvaltiokehityksessä on keskeistä, että yksilöiden sekä yksittäisten alueiden ja paikkojen velvollisuutta selvitä kansainvälisessä talouskilpailussa lisätään. Lisäksi keskitetään voimia inflaation torjuntaan sekä pyritään uudistamaan vanhaksi ja jäykäksi oletettua poliittista yhteisöllisyyttä kehittämällä individualismia ja kilpailua korostavaa poliittista yhteisöllisyyttä, joka perustuu liberalistiseen vapausideologiaan.

Kilpailuvaltiokehityksessä rahoitusmarkkinoita vapautetaan sääntelystä, luodaan näennäismarkkinoita julkisorganisaatioiden sisään (Patomäki 2007) ja ulotetaan yrityskulttuurista omaksutut tulosvaatimukset julkishallintoon. Toisin sanoen kilpailuvaltiossa markkinat ja kilpailukyky asetetaan politiikan keskeiseksi toimintaperiaatteeksi. Kilpailuvaltioideologiaan voidaan lisäksi yhdistää pyrkimys verojen alentamiseen osana yleistä kilpailukypolitiikkaa sekä selkeä halu talouden normiohjauksen purkamiseen ja kilpailun korostamiseen yleisenä yhteiskuntapolitiikan hyveenä. Näin kil-

pailuvaltiokapitalismissa korostuvat toive näennäisen markkinaohjauksen tuomisesta poliittiseen toimintaan sekä pyrkimys mittavilla tulonsiirroilla rahoitetun valtion asteittaiseen purkamiseen. Lisäksi kilpailuvaltiokapitalismissa paljon energiaa uhrataan finanssipääoman houkuttelemiseksi. Tämä merkitsee sitä, että valtiotoiminnassa pyritään tekemään uudistuksia sijoittajien oletettujen preferenssien perustalta. Näin sijoittajasta tulee kilpailuvaltiokapitalismissa keskeinen poliittinen toimija.

Kun modernisaation keskeinen ulottuvuus oli yksittäisten paikkojen muodostaman verkoston kansallistaminen osana valtioalueiden rakentamista ja kansallista eheytytyötä, on kolmen viime vuosikymmenen aikana sidos valtion ja paikkakuntien välillä asteittain muuttunut (ks. Taylor 2008). Tämän sidoksen heikentyminen liittyy juuri kilpailuvaltiokapitalismin läpilyöntiin: valtioiden muutokseen ulos sosiaalisesti ja poliittisesti säännelystä yhteisöllisyydestä ja siihen liittyneestä valtion tilallisesta rakenteesta.

Jo 1970-luvulla reuna-alueiden teollistamispolitiikka ajautui Suomessa kritiikin kohteeksi. Alettiin aikaisempaa voimakkaammin korostaa keskusten merkitystä hyvinvoinnin tuottamisessa. Hyvinvointikapitalismin Suomessa liittynyt suunnittelujärjestelmä ja tuota järjestelmää tukenut tiedollinen aines alkoivat kuitenkin heiketä vasta 1990-luvulla. Tähän vaikutti kokonainen asioiden

kirjo. Neuvostoliitto hajosi vuoden 1991 lopulla ja tiedosta alkoi muodostua keskeinen tuotannon tekijä, kun niin kutsuttu tietoyhteiskuntadiskurssi alkoi yleistyä yleisessä yhteiskuntapolitiikassa. 1990-luvun alun talouden lama yhdessä EU-jäsenyyden kanssa vaikuttivat niin, että valtakunnantason sääntelyä korostaneesta ja osin maaseutuvetoisesta alueellisesta kehittämispolitiikasta alkoi muodostua ”väärän valtiopolitiikan” vertauskuva. Tämä tapahtui siis samaan aikaan kun kilpailukykytaloudellinen periaate korvasi suunnittelutaloudellisen ajattelun (ks. Heiskala 2006, 14).

Kansakuntien ja alueiden kilpailukyvyistä muodostui Suomessakin voimakas poliittista keskustelua ja tavoitteenasettelua ohjaava diskursiivinen elementti viimeistään 1990-luvun alkupuolella. Aluepoliittinen selvitysmies Anssi Paasivirta julkaisi vuonna 1991 ehdotuksen aluepolitiikan uudistamiseksi otsikolla Suomen alueellinen uusiutumisstrategia (Paasivirta 1991). Raportti sisälsi monia avauksia, joista yksi keskeisimmistä koski Suomen aluepolitiikan tehtävää:

Ulkomaisten yritysten sijoitukset Suomeen ovat jääneet 1980-luvulla hyvin vaatimattomiksi verrattuna suomalaisten sijoituksiin ulkomaille [...] Ulkomaisten investointien houkuttelu on eurooppalaisen aluepolitiikan yksi tämän hetken valtavirtauksista. Useat maat panostavat tähän toimintaan [...] Ulkomaisten investointien hankkimiseen on tulevaisuudessa panostettava [...] Suomen korkea tekninen osaaminen on ollut tärkein houkutin ulkomaisille investoinneille. Näin on luonnollista valita osaamiskeskukset valtakunnallisen yksikön lisäksi hankkimaan ulkomaisia investointeja [...] Osaamiskeskusten tulisi tehdä itsensä houkutteleviksi. Markkinoinnissa ne toisivat esille oman alueensa erikoispiirteet ja syyt, minkä takia niihin kannattaa sijoittaa. (Paasivirta 1991: 47, 49, 50)

Paasivirran muotoilut heijastavat 1980-luvulla ensi kerran esiintynyttä tapaa käsitteellistää kansakuntien kansainvälistä kilpailukykyä. Hyvinvointikapitalismissa kilpailukyky tarkoitti pääosin valtion omistaman teollisuuden hintakilpailukykyä. 1990-luvulla Suomessa omaksuttiin entistä selvemmin uudenlainen, lähinnä eräissä yhdysvaltalaisissa kauppakorkeakouluissa luotu käsitys poliittisten yksiköiden kilpailukyvyistä. 1990-luvulta

alkaen kilpailukyky liitettiin poliittisten yksiköiden selviämiseen globaalissa talouskilvassa. Kansallinen kilpailukyky yhdistyi tällöin koko kansakunnan ”tuottavuuteen” ja ”houkuttelevuuteen”. Nämä kansallisen kilpailukyvyyn diskurssin keskeiset käsitteet ja reunaehdot on esitetty Michael Porterin kansakuntain kilpailukykyä koskevissa kirjoituksissa, jotka lienevät yksiä oman aikamme poliittisiin käytäntöihin eniten vaikuttaneita tieteellisiä teorioita (ks. Porter 2008). Suomessa keskustelu kilpailukyvyistä yhdistyi 1990-luvulla nopeasti alueisiin ja yksittäisiin paikkakuntiin. Alueiden välinen kilpailu ei tietenkään ollut uusi asia; alueiden ja paikkojen kilpailua voidaan hyvin tarkastella esimerkiksi 1800-luvulla (ks. Ward 1998). Alueiden ja paikkojen kilpailukyvyyn rinnastaminen ”kansalliseen tuottavuuteen” oli kuitenkin uutta.

Länsi-Euroopassa ja Yhdysvalloissa valtioiden välistä kilpailukykyä korostava ajattelu löi läpi viimeistään 1980-luvulla, jolloin valtioiden sääntelyn purkaminen ja markkinoiden avaaminen yhdessä monissa maissa tehdyn kilpailulainsäädännön uudistuksen kanssa johti siihen, että valtiot näyttivät ajautuvan keskenään kovenevaan taloudelliseen kilpaan. Valtiosääntelyn purkaminen, uusien kilpailulakien säätäminen ja finanssisektorin avaaminen sekä valtioyhtiöiden yksityistäminen loivat tilanteen, jossa valtioista muodostui talouden välineiden omistajien ja sääntelijöiden asemesta taloudellisen toiminnan edistäjiä eli toimintaolosuhteiden luoja. Valtiotoimijat alkoivat panostaa toimiin, joiden avulla investointeja ja taloudellista toimintaa katsottiin saatavan houkuteltua. Euroopassa valtiostrategiat sekä alueiden kilpailustrategiat alkoivat tämän seurauksena samankaltaistua. 1990-luvun Suomessa alueellinen kilpailukyky rinnastui pitkälti taloudelliseen tehokkuuteen, ulkomaisten investointien määrään, alueen kansainvälistymisen asteeseen ja alueen kykyyn sijoittaa itsensä kansainvälisen informaatiotalouden osaksi.

Jo ennen Suomen EU-jäsenyyttä yksittäiset alueet ja paikkakunnat alettiin enenevässä määrin mieltää kilpailuyksiköinä. EU-jäsenyyden myötä niistä tuli myös unionin kilpailukykyyn liittyviä yksiköitä. Unionijäsenyys merkitsi täten Suomen alueiden ja paikkojen valtiosidoksen vähittäistä muutosta. Alueiden omaehtoista eli aluelähtöistä kilpailukykyä ja selviämistä korostava ajattelu

vahvistui merkittävästi siinä vaiheessa kun niin sanottua Lissabonin kilpailukykystrategiaa alettiin valmistella 1990-luvun lopulla. Siinä suuri merkitys EU:n rakentamisesta maailman kilpailukykyisimmäksi alueeksi langetettiin eurooppalaisille paikkakunnille ja alueille. Lissabonin strategian kaltaiset alueiden omaehtoista kehittämistä lisäävät poliittiset prosessit liittyvät erityisen voimakkaasti informaatiotalouden aikaan eli ajanjaksoon, jolloin informaatiosta ja osaamisesta muodostui sekä tuotannontekijöitä että lopputuotteita. Tämä johti 1990-luvun Suomessa alueellisiin ja paikallisiin kilpailustrategioihin, joissa korostettiin tietointensiivisten alojen ja korkean teknologian merkitystä. Tästä syystä alueellinen kilpailukykyisyys alkoi 1990-luvun Suomessa merkitä tuotettujen innovaatioiden määrää, alueen kykyä houkutellessa tietoteollisuuden liittyvää pääomaa ja kansainvälistymisen astetta.

Kansallisen innovaatiojärjestelmän rakentaminen kiinnitettiin 1990-luvun Suomessa kansalliseen kaupunkiverkkoon. Tämä merkitsi reuna-alueiden merkityksen radikaalia vähentymistä alueellisessa kehittämiss politiikassa. Vuonna 1994 lanseerattiin Osaamiskeskusohjelma, jossa tietoyhteiskunta pyrittiin yhdistämään hyvinvointivaltiokapitalismin kaudella luotuun alueellisesti hajautettuun yliopistolaitokseen. Tietoyhteiskuntadiskurssin vakiintuminen merkitsi yliopistojen institutionaalisen aseman vahvistumista. Suomen yliopistot toimivat yhä tasa-arvoisuusperiaatteen mukaisesti ja niiden merkitys hajautetun aluerakenteen tukipilareina entisestään vahvistui. Kansallisen kaupunkiverkon muodostuminen korosti yliopistojen institutionaalista merkitystä hajautetun aluerakenteen keskeisinä säilyttäjinä ja vahvistajina.

Käsite hajautettu kilpailuvaltio kuvaa toisin sanoen Suomessa 1990-luvulla alkanutta kehitystä, jossa maan eri osiin sijoittuneiden kaupunkiseutujen kilpailukykyvyyttä muodostui alueellisen kehittämiss politiikan ydintavoite. Siirryttiin toteuttamaan uudenlaista tietoyhteiskunnan alueellista infrastruktuuripolitiikkaa, jossa aineettomat investoinnit korostuivat aineellisten sijasta ja jossa niin kutsuttu kansallinen innovaatiojärjestelmä rakennettiin hyvinvointikapitalismin kaudelta peritylle hajautetulle perustalle. Vuonna 2001 perustettu aluekeskusohjelma on tämän hajautetun kilpailuvaltio-

kehityksen ilmentäjä (ks. Sisäasiainministeriö 2006). Siinä käsitys kansallisesta poliittisesta tilasta yhdistetään kilpailukyky- ja tietoyhteiskuntadiskurssiin sekä ajatukseen Suomen alueiden erilaisuudesta kehityspoluista. Hajautetun kilpailuvaltion kehittämisessä maakuntain liittojen merkitys on jatkuvasti kasvanut. Niistä on asteittain muodostettu tahoja, joiden avulla Suomen alueet pyrkivät ikään kuin hallinnoimaan erilaistuvia alueellisia kilpailukykystrategioita.

Kohden metropolivaltiota? Merkintöjä Suomen yliopistolaitoksen uudelleenmuotoutumisesta

Suomalaiseen valtiojärjestykseen on kymmenen viime vuoden aikana iskostunut transnationaali ajatusmalli, jonka mukaan nyky-Suomi on ikään kuin pultattu väärin kymmeniä vuosia sitten luotuihin rakenteisiin. Aluepolitiikan kritiikki resonoi tässä mielessä suomettumisen kritiikin kanssa, missä arvostellaan kylmän sodan ajan poliittista toimintaa ja siihen liittynyttä valtiovetoista poliittista kulttuuria rämettyneeksi ja moraalittomaksi. Aluepolitiikka liittyy tällaisessa kritiikissä yhä useammin osaksi menneisyyden taantumusta, josta aidon avoimuuden pohjalta toimivan länsimaan pitäisi päästä eroon (ks. Boxberg & Heikka 2009, 226–260). Tässä diskursiivisessa rakenteessa urbaanisuus, lännettyminen, avautuminen, demokratisoituminen ja liberalisoituminen muodostuvat maa-seudun, puolueettomuuden, suljetun valtion, konsensuspolitiikan, presidentinvallan, sääntelyn ja suunnittelun argumentatiivisiksi vastakäsitteiksi. Noin kymmenen viime vuoden aikana näiden käsitteiden kautta tapahtuva eronteko vanhan ja uuden valtion välillä on ollut Suomessa valtiomuutoksen tuottamisen silmiinpistävä piirre. Tämä eronteko on korostunut sen jälkeen, kun 2000-luvun alun ”pieni lama” avasi pelitilaa uusille kansallista selviytymistä koskeville poliittisille argumenteille ja reformeille.

Nykyinen hajautetun aluepolitiikan kritiikki ei noudata puoluerajoja, vaan läpäisee erilaisissa muodoissa suomalaisen puoluekentän. Vaikka politiikkaan on viimeksi kuluneiden noin kymmenen vuoden aikana rakentunut jännite oletettujen uusien globalisaation mukanaan tuomien vaatimusten ja

vanhaksi koettujen kansallisten rakenteiden välille, täydellistä yksimielisyyttä Suomen aluerakenteen tulevaisuudesta ei tietenkään ole saavutettu. Tämä näkyy hyvin keskustelussa hyvinvointivaltion tulevaisuudesta. Laura Leppänen (2009) on maakuntajohtajien alueellista ajattelua tutkimalla tullut siihen tulokseen, että käsitykset hyvinvointivaltion säilyttämiseksi tarvittavasta tulevaisuuden aluerakenteesta ovat polarisoituneet. Hyvinvointikeskeinen ja koko Suomen asuttuna pitämisen merkitystä korostava aluepoliittinen näkemys on tällä hetkellä syvässä ristiriidassa taloudellista kasvua ja kilpailukykyä yleisen yhteiskuntapolitiikan keskeisinä tavoitteina painottavien näkemysten kanssa (Remahl 2008). Tässä ristiriidassa on kyse poliittisen ohjauksen ja hyvinvoinnin tuottamisen välisestä suhteesta. Koko valtakunnan kehittämistä kannattavat suosivat vahvaa valtio-ohjausta; kilpailukykyä painottavat taas katsovat, että hyvinvointia tuetaan parhaiten markkinavetoisella kehittämispolitiikalla.

Euroopassa alueiden kilpailukyky yhdistetään nykyään lähes poikkeuksetta uusiin teknologioihin, tietointensiivisyyteen, suoriin ulkomaisiin tietoteknologiainvestointeihin, kykyyn houkuttaa kansainvälisiä osaajia, innovaatioihin ja keskimääräistä suurempiin kaupunkikeskuksiin. Myös Suomessa alueellinen kilpailukyky rinnastuu yhä selvemmin pääsääntöisesti sellaisiin urbaaneihin ympäristöihin, joilla katsotaan olevan mahdollisuus osallistua korkean osaamistason innovaatioiden tuottamiseen. 2000-luvun alkuvuosina on ollut käynnissä kehitys, jossa hajautetun kilpailuvaltion osiin on kohdistunut paikoin voimakasta muutospainetta. Se on liittynyt vaatimuksiin muokata Suomen aluerakennetta tulevan innovaatioyhteiskunnan tarpeisiin. Tällöin innovaatioyhteiskunta mieltyy tietoyhteiskunnan tai globalisaatiokehityksen toisena vaiheena (esim. Himanen 2004), jossa innovaatiot ja luovuus korostuvat kansallisina kohtalonkysymyksinä ja läpäisevät koko yhteiskunnallisen kehittämispolitiikan.

Innovaatio-Suomen rakentaminen perustuu diskursiiviseen muodostelmaan, jossa Suomen historia näyttäytyy erilaisten kansallisten projektien ketjuna. Tällöin agraarista Suomea seurasi 1960-luvulta alkaen lyhyt teollistamisen jakso, joka puolestaan tuli korvatuksi hyvinvointiprojek-

tilla. Sitä seurasi 1990-luvun osaamisen kansallinen projekti, eli tietoyhteiskunnan rakentaminen. Viimeksi kuluneina vuosina on luonnosteltu uutta kansallista projektia, innovaatioiden Suomea, joka korvaisi vanhentuneeksi käyneen tietoyhteiskuntamallin projektin ja loisi uuden talouden kasvuaallon.

Luovuuden varaan rakentuvan innovaatioyhteiskunnan kehittämiseen liittyy se, että hajautetuista ja pirstaleisista rakenteista pyritään eroon. Keskitämisestä muodostuu synonyymi hyväksyttävälle yhteiskuntapolitiikalle. Koko yhdistetään kilpailukykyyn ja tehokkuuteen. Samaan aikaan tulosvastuullisuutta, omaehtoisuutta ja tuottavuutta korostetaan kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa. On alettu puhua suorastaan ”kansallisesta kilpailuohjelmasta”, jossa yhteiskunnallista tuottavuutta jatkuvasti mitattaisiin (ks. Kangasharju 2009).

Kansalliseen kaupunkiverkkoon nojaava kehittämispolitiikka ajautuu luovuutta korostavassa innovaatioyhteiskuntakehityksessä kritiikin kohteeksi. Uuden innovaatiovetoisen talouden kantoaallon etsiminen on merkinnyt suurempien yksikkökokojen painottamista, erikoistumisen vaatimusta, kansainvälisen huipun tavoittelun korostamista, hajautettujen rakenteiden kritiikkiä ja pienen yksikkökoon yhdistämistä huonoon laatuun ja tehottomuuteen. Innovaatioyhteiskunnan kehittäminen on tästä syystä johtanut Suomen aluerakenteen ja globalisaation välisen suhteen uudelleenharkintaan. Helsingin Sanomain päätoimittaja Janne Virkkunen mainitsee, miten

Globalisaatioon sovittautuminen vaatii uudenlaisia ratkaisuja, mutta sen ei välttämättä tarvitse merkitä metropolivaltion syntyä. Paluuta hajautettuun hyvinvointivaltioon ei kuitenkaan ole [...] Sen sijaan Helsingin ympärille kehittyvä vahva metropolialue on koko Suomen menestyksen kannalta välttämätön tulevaisuuden tekijä. (Virkkunen 2008, A2)

Hajautetun aluerakenteen kritiikki on merkinnyt metropoli- ja suurkaupunkipolitiikan entistä näkyvämpää artikuloitumista suomalaisessa politiikassa. Siinä on keskeistä ajatella, että jos suomalaiset saataisiin keskitettyä toiminnallisesti aikaisempaa suppeammalle alueelle, koheesion tuottamisen yhteiskunnalliset kustannukset vähenisivät, ekotehokkuus lisääntyisi ja Suomi voisi kehittyä aidon

urbaanin ja luovuutta lisäävän kulttuurin perustalle. Ei ole mitenkään poikkeuksellista nähdä sellaista järkeilyä, että laaja valtioalue ja haja-asutusalueet sekä pienet ja keskisuuret keskukset ovat taloudellisia, ympäristöllisiä ja kulttuurisia taakkoja siinä tulevassa kansallisessa projektissa, jossa huippuosaamisen, urbaanisuuden ja ekologisuuden toivotaan kohtaavan.

Niin kutsutun metropolivaltion muodostumisen tärkein diskursiivinen ulottuvuus on menestyksen liittäminen avautumiseen ja globaalien mallien omaksumiseen. Kun yleisessä yhteiskuntapolitiikassa painotetaan, että Suomen ”kansallinen selviäminen” merkitsee kansainvälisen huippuosaamisen kehittämistä, aikaisempaa harvempi kaupunkiseutu liitetään tähän uuteen kansalliseen projektiin. Metropolivaltiota tuottavassa aluepoliittisessa retoriikassa Suomen kansallinen selviytyminen ja metropolialueen menestys muuttuvat synonyymeiksi, ja valtion sisäisiä kasvavia sosiaalisia eroja käsitellään pääosin taloudellisina ja maantieteellisinä kysymyksinä. Aidon metropolialueen ja sen instituutioiden menestys muodostuvat tällöin kansallisiksi, kaikkien suomalaisten jakamiksi kysymyksiksi. Pääkaupunkiseudun ulkoisten alueiden kilpailukyvyn kehittämisestä huolissaan olevan Perttu Vartiaisen (2007, 19–20) mukaan kansallisen kehityksen kannalta on ongelmallista, jos ”kansallinen tarkoittaa samaa kuin pääkaupunkiseutu”.

Metropolivaltiokehityksessä Suomen kaupunkiverkko skaalautuu uudella tavalla suhteessa kansalliseen, maakunnalliseen, eurooppalaiseen ja globaaliin. Tällöin on mahdollista, että monet hajautetulle kilpailuvaltiolle merkittävät maakunnalliset osaamiskeskukset muuttuvat asteittain kansallisen tason kysymyksiksi. Metropolivaltiossa luovutaan kansallisen kaupunkiverkon osien tasapuolisen ”kansainvälistämisen” periaatteesta ja ohjataan alueita eriäville kehityspoluille. Tällaisessa kehityksessä toiset verkon osat pyritään nostamaan kansainväliselle tasolle samaan aikaan kun toisille verkon solmupisteille varataan ainoastaan kansallisen tai paikallisen toiminnan ulottuvuus. Tällaisen uusien jakojen muodostuminen edesauttaa esimerkiksi tutkimus- ja kehitystoimintaan liittyvien julkisten investointien epätasapainoista jakamista ja näin entisestään vahvistaa paikkakuntien kehityspolkujen erilaistumista.

Metropolikehitys tarkoittaa poliittista prosessia, jossa valtion sisäisten projektien avulla tuotetaan globalisaatiota ja lisätään alueiden erilaistumista. Markkinavetoinen individualismin kulttuuri asettuu tällöin hierarkkisten poliittisten rakenteiden vastakohtaksi. Samalla hyväksytään globaalihallinnan keskeisten instituutioiden ”parhaat käytännöt” valtioiden taloudellisen tehokkuuden lisäämiseksi erilaisten liike-elämästä osittain tai kokonaan omaksuttujen mallien ja arvojen mukaisesti. Toisin sanoen jokaiseen valtion toimintamuotoon tulee jonkinlaisia näennäismarkkinoihin ja taloudelliseen tehostamiseen viittaavia piirteitä (ks. Cerny, Menz & Soederberg 2005).

Hajautetun kilpailuvaltion keskeisten alueellista hajautusta tukevien instituutioiden heikentäminen näyttää olevan suomalaisen innovaatioyhteiskunnan kehittämisen peruspiirre. Metropolivaltiokehityksessä hajautetun kilpailuvaltion aluerakenteen kannalta keskeinen instituutio, alueellinen yliopistolaitos, on alkanut vähitään muotoutua uudelleen. Viimeksi kuluneiden kuuden vuoden aikana vähitään tapahtunut korkeakoulupolitiikan uudistus onkin valtion aluerakenteen kannalta keskeinen hanke. Varioinnin ja valikoitumisen seurauksena esimerkiksi Aalto-yliopisto aloittaa toimintansa. Niin kutsutussa ”Sailaksen raportissa”, jossa Aalto-yliopistosta käytettiin nimitystä huippuyliopisto, tämän uuden instituution perustaminen oikeutetaan Suomen yliopistolaitoksen sopimattomuudella globalisaation aikaan:

Suomalaisen yliopistolaitoksen asema kansainvälisessä yliopistokentässä ei vastaa globalisaation asettamia vaatimuksia. Monissa selvityksissä sekä kotimaisissa että Euroopan tason linjauksissa on todettu tarpeet uudistaa yliopistosektorin rakenteita sekä yliopistojen toimintaa ja johtamisjärjestelmää. (Opetusministeriö 2007, 9)

Huippuyliopiston luomisen avainperustelu ei liity yhden instituution luomiseen, vaan koko suomalaisen yliopistolaitoksen reformiin:

Viimevuosina korkeakoulujärjestelmiin on kohdistunut monia arviointeja ja valtiollisia linjanvetoja niin Suomessa kuin Euroopan unionin tasolla. Myös OECD on arvioinut korkeakoulujärjestelmiä. Suomen osalta näissä linjavedoissa ja selvityksissä tärkeimpinä kehitystarpeina pidetään yleisesti huipputason tutkimuksen ja

opetuksen aikaansaamista kansallisesti merkittävillä (valituilla) ydinalueilla, kansainvälisyyden voimakasta lisäämistä sekä yliopistojen taloudellisen ja toiminnallisen itsenäisyyden vahvistamista. (Opetusministeriö 2007, 15)

Sailaksen raportti liittyy sarjaan 2000-luvulla tuotettuja globalisaatioraportteja, joissa Suomen uudistamista ja avaamista on voimakkaasti vaadittu. Näissä raporteissa ainoastaan radikaalisesti uudistettu Suomi on kykenevä nousemaan kansainväliselle huipulle. Huippuyliopiston perustamisen välttämättömyys liittyy Sailaksen raportissa nimenomaan alueelliseen uudistamiseen:

Valtioneuvoston kanslian ns. globalisaatioraportissa todetaan, että Suomen korkeakoulujärjestelmä on kansainvälisesti verrattuna poikkeuksellisen laaja ja hajautunut. Hajautuneella rakenteella ei pystytä tuottamaan huipputason osaamista ja tutkimusta. Samalla todetaan myös, että pieni Suomi ei pysty pääsemään huipputasolle kuin keskittämällä voimavarat valituille tutkimusaloille [...] Perustavoitteeksi on asetettava muutaman kansainvälisen huipputason osaamiskeskittymän rakentaminen Suomeen [...] Opetusministeriön muistion mukaan on selvää, että Suomen väestöpohja ja resurssit eivät riitä sekä nykyisen korkeakouluverkon ylläpitämiseen että toiminnan laadun nostamiseen kansainvälisesti merkittävälle tasolle. Muistion mukaan yhtenä kehittämisperiaatteena on kilpailukykyisten osaamiskeskittymien luominen: ”erityisesti suuria korkeakoulukaupunkeja ja pääkaupunkiseutua kehitetään kansainvälisinä tieteellisinä ja teknologisinä keskuksina, jotka pystyvät kilpailemaan resurssiansa puolesta kansainvälisten keskusten kanssa”. (Opetusministeriö 2007, 16–17)

Huippuyliopiston välttämättömyys perustellaan sillä, että Suomessa on liikaa pieniä ja hajautettuja korkeakouluja. Aalto-yliopiston perustaminen liittyy samalla kansallisen innovaatiopolitiikan räätälöimiseen Helsingin ”metropolialueen kansallisen erityisluonteen huomioivalla” tavalla, koska metropolialueella katsotaan nykyisin olevan ”kansallinen ja kansainvälinen erityistehtävä” (Opetusministeriö 2007, 18). Aalto-yliopisto ei aloittaisi toimintaansa, ellei kansallisen kilpailukykyyn käsitteen ilmentämä ja kansakuntien taloudellista selviämistä koskeva ja globalisaatiota itsenäisenä toimijana taikka voimana pitävä tietoinen olisi

2000-luvulla muodostunut niin keskeiseksi seikaksi myös suomalaisessa talouspoliittisessa keskustelussa ja ajattelussa.

Aalto-yliopisto ilmentää nykydiskurssia, missä kansallinen selviytyminen yhdistetään innovaatiovetoiseen kehittämiseen, innovaatiot ja luovuus taas liitetään metropolimaiseen ympäristöön ja metropolimainen ympäristö globaalien tason tutkimus- ja kehitysinstituutioihin. Piilaakson innovaatioasiantuntija Curtis Carlson esittää Aalto-yliopiston kansallisen merkittävyyden nimenomaan skaa-loihin liittyvän asiana:

Carlsonin mukaan olemme siirtymässä innovaatiotalouteen, jossa käydään kauppaa ideoista ja biteistä. Tietotalouden aika, jolloin kauppaa käytiin tiedosta, on jo mennyttä. Uudessa taloudessa menestyminen edellyttää hänen mukaansa uusia taitoja, joita Aalto-yliopisto opettaa [...] Hän uskoo, että juuri Aalto-yliopisto voi auttaa opiskelijoita sisäistämään asenteen, jota innovaatiotaloudessa tarvitaan. ”Opiskelijat oppivat näkemään mahdollisuuksia sen sijaan että näkisivät ongelmia. He ajattelevat globaalisti eivätkä paikallisesti. Se parantaa Suomen kilpailukykyä [...] Hänen mukaansa koulutuksen pitäisi luoda siltaa pääomasijoittajien ja yliopistojen välille, jotta yliopistojen tuottamasta tiedosta syntyisi yhteiskunnalle taloudellista hyötyä. (Aitamurto 2009, E2)

Kansallisella ajattelulla oli kansansivistysyliopistossa keskeinen merkitys. Pääomasijoittajien merkitys yliopistojen kehittämisstrategioissa oli vähäinen. Carlsonin huomiot korostavat sitä, miten nyt käynnissä oleva yliopistouudistus ja valtion kansainvälinen kilpailukyky yhdistyvät yksilötasolla. Valtiovalta pyrkii toisin sanoen parantamaan kilpailukykyään tuottamalla tulevaisuuden yliopistossa innovaatio-orientoituneita ja kansallisesta sidoksesta vapautuneita poliittisia subjekteja. Turun yliopiston varainhankinnan johtaja Lasse Kurki-lahti toteaa Suomen tulevaisuuden kilpailukykyyn olevan kiinni juuri ”kansainvälistymisen asteesta”, jota myös Turun yliopisto pyrkii jatkossa nostamaan (Koivula 2009, 16). Tämä korostaa, miten myös metropolialueen ulkopuoliset yliopistot pyrkivät korostamaan rooliaan valtion kilpailukykyyn parantajina.

Suomen yliopistojen tehtävien samankaltaisuus ja periaate niiden yhdenvertaisuudesta olivat ha-

jautetun hyvinvointivaltion sekä hajautetun kilpailuvalltion keskeisiä ilmentäjiä. Nyt käynnissä olevassa yliopistolaitoksen uudistamisessa yksittäisten yliopistojen välinen yhdenvertaisuusperiaate murtuu ja niiden tehtävien eriytyminen käynnistyy. Valtioneuvoston tiedotteessa todetaan, että uudistuksen seurauksena ”yliopistot eri puolilla Suomea voivat aidosti profiloitua ja keskinäinen kilpailu sekä kilpailu kansainvälisesti nostaa toiminnan laatua” (Valtioneuvosto 2007). Yliopistojen välille alkaa profiloitumisen seurauksena muodostua uudenlaisia hierarkioita: globaali huippuyliopisto, tutkimusyliopisto ja kansallisen tason yliopisto. Markku Sotarauta ennustaa että suomalaiset yliopistot jakaantuvat uudistuksen seurauksena kahteen tai kolmeen kerrokseen, ja että alempaan luokkaan ajautuvista yliopistoista tulee ”syöttöyliopistoja”, jotka keskittyvät kandidaattitason koulutukseen (vrt. Vartiainen 2007). Tutkija kertoo ennusteena että innovaatioyhdistykunnan aluerakenne on ”todella keskittynyt”, ja että maamme heikosti menestyville alueille tulee laatia ”tyylikkään taantumisen strategiat” (Tapaninen 2009). Yliopistouudistuksen keskeinen ulottuvuus on juuri se, että se avaa alueellisen kehityksen kannalta tärkeään institutionaaliseen perustaan kokonaan uuden kehityspolun.

Kansainvälisessä kansojen kilpailukykyä käsittelevässä nykydiskurssissa kilpailukykyisyys saa spatiaaliset muotonsa metropoleina, jotka kiinnittyvät transnationaaleihin arvoverkostoihin. Tällöin kansallinen selviäminen käsitteellistyy yhä enemmän tarpeena tuottaa valtiotilaa innovaatiokehitystä tukevaa metropolimaista ja ”kansainvälistä” ympäristöä. Juuri tätä kehitystä tuetaan luomalla uusia instituutioita, jotka liittyvät paitsi metropolialueen myös koko kansakunnan transnationaaleihin arvoverkostoihin. Sailaksen raportissa painotetaan, että huippuyliopiston perustaminen on luonteeltaan *kansallinen* hanke, jolla pyritään *kansainväliselle huipulle* ja ”jonka hyödyt lankeavat koko suomalaiselle yhteiskunnalle” (Opetusministeriö 2007, 9). Juuri porterilaisessa kilpailukykydiskurssissa kansallinen ja alueellinen sijaintietu tuetaan globaalisesti merkittävien koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden avulla. Aalto-yliopiston rakentaminen perustuu oleellisin osin tähän kilpailukykydiskurssiin. Metropolivaltiossa valtiovallan

territoriaalisen vallan ulottuvuus heikkenee samaan aikaan kun erilaiset verkostoihin ja transnationaaleihin tiloihin liittyvät käytännöt vahvistuvat. Vahvistuu käsitys tehottomasta hajauttamisesta ja metropolien merkityksestä globaalissa talouskilvassa (Moisio 2008a, Moisio 2008b). Tämän käsityksen muodostumista edesauttaa alueellisen kehittämissäpolitiikan transnationalisoituminen, mikä tarkoittaa sellaisten käsitteiden kuten luova luokka, innovaatiopotentiaali ja innovatiivinen miljöö siirtymistä alueellisen kehittämissäpolitiikan keskeisiksi käsitteiksi.

Aalto-yliopiston rahoitus- ja toimintamalli yhdessä yliopistouudistuksen kanssa avaa uuden kehityspolun, joka koskettaa väistämättä hajautetun aluerakenteen tulevaisuutta. Valtioneuvosto markkinoi uudistusta toteamalla, että ”uudistuksen myötä lisääntyvä toimivalta ja talousvastuu luovat yliopistoille kannusteet ja edellytykset järjestää toimintansa nykyistä tehokkaammin” (Valtioneuvosto 2007). Yliopistouudistukseen sisältyvän uuden rahoitusmallin omaksuminen kuitenkin väistämättä skaalaa maamme yliopistolaitosta uudella tavalla. Aalto-yliopistosta muodostetaan yksityisoikeudellinen säätiö, jonka rahoitusmallin käyttöönotto asettaa paineita monille maakunnallisille yliopistoille. Taloudellisen toimivallan lisääntyminen merkitsee samalla taloudellisen vastuun lisääntymistä, mikä käytännössä merkitsee yliopistojen erilaistuvien kehityslinjojen etsimistä ja lisääntyvää erikoistumista sekä riskinottoa. Julkisen ja yksityisen pääoman hankinta viiden suhteessa kahteen tai ”rahoituspohjan monipuolistaminen” ylipäätään on maan eri alueilla toimiville julkisoikeudellisille laitoksille eri mittaluokan tehtävä, vaikka näennäisesti kaikki yliopistot asetetaankin rahoitusmallin soveltamisessa tasa-arvoiseen asemaan. Aluetaloudelliset erityispiirteet ja eri yliopistojen sekä alojen kovin erilainen kiinnittyminen teknologiapääomaan asettavat tiukat reunaehdot yksityisen pääoman keräämiselle, mikä tarkoittaa markkinaohjautuvan kehittämissämallin ja yliopistojen tasavertaisen kehittämisen periaatteen kenties soveltamatonta ristiriitaa.

Mauri Ylä-Kotolan (2009, 7) mukaan yliopistouudistus liittyy talouden nousukauteen ja Elinkeinoelämän keskusliiton aktiiviseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Myös valtionvarainministe-

riön korkean virkamieskunnan merkitys on uudistuksessa keskeinen. Yliopistojen autonomian lisääminen merkitsee mahdollisuutta alkaa arvioida yliopistojen toiminnan ”elinkelpoisuutta” eritoten suhteessa kykyyn houkutella yksityistä rahoitusta ja kykyyn tuottaa kansainvälisen tason tutkimusta ja kaupallisesti hyödynnettäviä innovaatioita. Yksittäisen yliopiston vähäinen ulkoinen rahoitus on tällöin merkki sen huonosta elinkelpoisuudesta ja ikään kuin sen toiminnan oikeutuksen puutteesta. Juuri tästä syystä yliopistouudistuksen mukana syntyvä taloudellinen autonomia ja ”tilivirastoaseman” poistuminen tarkoittaa ainakin potentiaalista mahdollisuutta, että yksittäinen yliopisto voi ajautua konkurssiin tai tulla lakkautetuksi ikään kuin elinkelvottomana. Ei ole selvää, että maakuntayliopistojen taloudellisen autonomian ja vastuun lisääminen sekä omaehtoisen kehittämisen korostaminen vahvistavat näitä hajautetun aluerakenteen keskeisiä instituutioita.

Yliopistouudistus ja valtion aluerakenteen uudistaminen: alueiden individualisoituminen

Edellä esittämäni esimerkki yliopistouudistuksesta kuvaa sitä, miten hajautetun kilpailuvaltion keskeiset institutionaaliset rakenteet ovat tulossa vähittäin poliittisen uudelleenharkinnan kohteiksi. Esimerkki korostaa myös sitä, että globalisaatioksi kutsumamme poliittis-taloudellisen ilmiön prosessit eivät ole suinkaan ainoastaan globaaleja, vaan ehkä pikemminkin valtiollisia, paikallisia tai alueellisia (Brenner 2004; 2009, Jones 1997, Swyngedouw 2004, Jessop 2008). Valtioiden uudelleenskaalautumista koskevassa kirjallisuudessa keskeinen viesti on, että konventionaalisessa valtioanalyysissä ”kansainvälistä” tai ”globaalia” etsitään virheellisesti vain valtioiden välisistä suhteista. Skaalautumiseen liittyy ajatus, jonka mukaan kansainvälinen ja globaali löytyvät nimenomaan valtioiden sisäisestä tilasta eli näennäisen kansallisista poliittisistä prosesseista ja käytännöistä. Näin päästään eroon ajatusfiksaatiosta, jossa kansallinen rinnastuu valtion sisäiseen tilaan ja kansainvälinen valtioiden välisiin suhteisiin.

Metropolivaltiokehitys merkitsee Suomen poliittis-taloudellisten prosessien skaalautumista hajautetusta kilpailuvaltiosta poikkeavalla tavalla.

Valtioiden tilalliset toimintatavat ja siihen liittyvät valtion, yhteiskunnan ja markkinatoimijoiden suhteet toisin sanoen muuttuvat. Koko valtioalueita korostavista strategioista siirrytään yhä selkeämmin verkostoja ja uusia skaaloja korostaviin valtiostrategioihin (Jessop, Brenner & Jones 2008). Poliittisen toiminnan aluetasojen suhteellinen muutos merkitsee, että aiemmin keskeisessä asemassa ollut aluetaso, niin kutsuttu kansallisvaltio, antaa tilaa uusille poliittisen toiminnan tasoille eli uusille aluekokonaisuuksille, joiden ei suinkaan tarvitse olla valtioalueiden mukaisesti tarkasti rajattuja ja kontrolloituja (Collinge 1999).

Kilpailuvaltiokehitys on muuttanut monien eurooppalaisten teollisuusmaiden tilallista rakennetta. Se on ollut seurausta pyrkimyksestä rakentaa aikaisempaa kilpailukykyisempiä toimintaympäristöjä innovaatiovetoisen talouskasvun ja kodittoman pääoman tarpeisiin. Tästä esimerkkinä on Euroopan integraatioon kuuluva pyrkimys luoda jäsenmaiden rajat ylittäviä ”mega-alueita”. Näiden alueiden esikuvana on ns. Euroopan Pentagon – Lontoon, Amsterdamin, Hampurin, Münchenin ja Pariisin muodostamien kulmapisteiden sisään jäävä alue – joka tuottaa noin puolet EU:n jäsenmaiden yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta. Integraation keskeinen ulottuvuus näyttää tällä hetkellä liittyvän juuri pyrkimykseen irrottaa yksittäiset paikkakunnat ja alueet kansallisesta sidoksestaan.

Käyttämässäni merkityksessä metropolivaltiokehitys liittyy valtiotilan lisääntyvään erilaistumiseen eli pyrkimykseen tuottaa Suomeen erilaisia globalisoituvia tiloja. Näiden uusien tilojen avulla pyritään houkuttelemaan niin kutsuttua koditonta pääomaa ja kiinnittämään valtioita paitsi eurooppalaisiin myös globaaliin arvoverkostoihin. Suomessa keskustelu kansalaisten kansainvälistämisestä, huippuosaamisen ja huippuosaajien tuottamisesta ja globaaliin kilpailuun tähtäävien kaupunkiseutujen luomisesta liittyvät juuri yritykseen liittyä ”globalisaation toisen vaiheen” arvoverkostoihin eli eräänlaiseen innovaatioglobalisaatioon. Aalto-yliopiston perustamista voidaan pitää yhtenä esimerkkinä siitä, miten Suomeen näitä globaaleja tiloja, innovaatiokeskuksia, pyritään luomaan.

Metropolivaltiokehityksessä ylikansallisilla prosesseilla on valtion sisäisillä alueilla yhä suurempi

merkitys. Tämä kehitys on sidoksissa jo aiemmin tapahtuneeseen rahoitusmarkkinoiden vapauttamiseen sääntelystä, monetarismin perustalta operaivaan finansiointiin, sekä valtioyhtiöiden ja muiden valtion osien yksityistämiseen markkinatoimijoille. Kun pääoman kasaantumisen edistämisestä tulee valtiovallan keskeinen tehtävä (Harvey 2005), ja kun valtioalueen merkitys tuotannontekijänä muuttuu, valtioiden sisäistä tilaa aletaan arvottaa uudella tavalla. Suomessa metropolivaltiokehitykseen liittyy, että hajautetusta aluerakenteesta tulee poliittisessa argumentaatiossa kansallisen eheyden symbolin sijasta kustannuserä eli eräänlainen tehotoman jakopolitiikan vertauskuva.

Metropolivaltioideologian omaksuminen tarkoittaa, että valtiostrategioita aletaan toteuttaa aikaisempaa voimakkaammin merkittävimiksi luokiteltujen kaupunkiseutujen kautta. Tällöin näistä kaupunkiseuduista tulee lopullisesti kansallisesta sidoksesta vapautettuja toimivia kilpailusubjekteja. Kun hyvinvointivaltiokapitalismin kaudella valtion territorista muodostui poliittisen toiminnan keskeinen skaala, metropolivaltiokehityksessä valikoitujen metropolimaisten ympäristöjen luominen ja niiden kilpailukyvyyn lisääminen muodostuu kansalliseen selviytymiseen liittyvän poliittisen toiminnan keskeiseksi ulottuvuudeksi.

Metropolivaltiokehitykseen liittyy prosessi, jota kutsun *alueiden individualisoitumiseksi*. Tämä prosessi liittyy erityisesti nyt käynnissä olevaan innovaatioyhteiskunnan kehittämiseen. Alueiden individualisoituminen liittyy sellaiseen valtiotilan uudistamiseen, jolla pyritään tuottamaan kollektiivista luovuuden kulttuuria (toisin sanoen innovatiivisia yksilöitä) ja innovaatiopääomaa houkuttelevaa valtiotilaa. Alueiden individualisoituminen merkitsee, että alueiden ja yksittäisten paikkojen valtiosidos heikkenee edelleen verrattuna hajautetun kilpailuvallion aikaan ja tulee vähitellen korvatuksi uusilla ylipaikallisilla sidoksilla ja riippuvaisuuksilla. Alueiden individualisoitumisen ratkaiseva ennakkoehto on, että nimenomaan alueelliset toimijat jakavat käsityksen, jonka mukaan yksittäisen paikkakunnan ja alueen menestys on sidottu yhtä hyvin globaaliin kuin valtiolliseen kehitykseen. Toisin sanoen individualisoituminen merkitsee, että alueelliset toimijat pyrkivät ikään

kuin automaattisesti luomaan uusia ylikansallisia sidoksia ja riippuvaisuuksia.

Alueiden individualisoituminen merkitsee paikkojen ja alueiden kiinnittymistä kansallisvaltion ainakin osittain korvaavaan tilalliseen valtageometriaan (ks. Massey 1993). Metropolivaltiokehitys merkitsee sitä, että toisten paikkojen ja alueiden sidos valtiokoneistoon säilyy kyllä vahvana tai jopa vahvistuu, kun taas toisten alueiden kohdalla transnationaalit prosessit korostuvat kansallisten sidosten kustannuksella. Valtiovallan toimet edesauttavat toisten paikkakuntien ja alueiden transnationaalien sidosten muodostumista. Suomessa esimerkiksi tutkimus- ja kehitystoiminnan investointien keskittyminen pääkaupunkiseudulle (n. 55 % kaikista investoinneista) on aluepoliittinen toimenpide, joka liittyy kyseisen alueen aikaisempaa tiiviimmin nimenomaan ylikansallisiin paikkaverkostoihin.

Metropolikehitykseen liittyvä alueiden individualisoituminen, eli paikkojen epätasainen kiinnittyminen globalisaatioksi kutsumaamme aika-tila-kehitykseen, on potentiaalisesti epätasa-arvoa tuottava prosessi. Se hyvin todennäköisesti johtaa kokonaan uudenlaisten alueellisten erojen ja uusien alueellisten hierarkioiden syntyyn. Suomessa alueiden individualisoitumiseen liittyvä uusia hierarkioita tuottava kehitys on ollut nähtävissä valtion alueellista tulevaisuutta koskevissa visioissa, joissa toisten alueiden tehtävä esitetään merkitykseltään kansainvälisenä, eurooppalaisena tai globaalina samaan aikaan kun toiset paikat luokitellaan merkitykseltään korkeintaan kansallisiksi tai paikallisiksi (ks. esim. Ympäristöministeriö 2006). Tällaisen keskushierarkian muodostuminen merkitsee samalla sitä, että alueelliset ja paikalliset toimijat pyrkivät aikaisempaa selkeämmin verkottumaan ylikansallisesti. Näin muodostuvat alue-diplomatian käytännöt ovat alueiden individualisoitumisprosessin tärkeä osa.

Alueiden individualisoituminen liittyy kilpailukykyisiä alueita koskevan diskurssin syntyyn, eli lähinnä Michael Porterin (ks. 2008, 171–305) ja hänen seuraajiansa tunnetuksi tekemään kilpailukyky- ja klusteriajatteluun. Siinä keskeistä on, että kansallinen kilpailukyky muodostuu alueellisten ja paikallisten klustereiden tuottavuuden sum-

mana. Menestyksen ehto on, että paikalliset toimijat laativat globaaleja strategioita eivätkä pysyttyä aiemmin rakentuneissa kansallisissa toimintakehyksissä. Klusteri-ajattelu merkitsee sitä, että alueet ja yksittäiset kaupunkiseudut alkavat aikaisempaa selkeämmin mieltä markkinoilla toimivina yksilöinä, joiden menestys viime kädessä nojaa niiden kykyyn ylläpitää kansainvälistyviä yritysverkostoja. Juuri tästä syystä alueiden individualisoituminen pitää sisällään pyrkimyksen yksittäisten alueiden ja paikkojen markkinointiin ja ”myymiseen”.

Juuri porterilainen klusterioppi korostaa ajatusta aluelähtöisestä ja tavallaan kansallisesta sidoksesta enemmän tai vähemmän vapautuneesta paikallisesta toiminnasta, jonka seurauksena paikat ja alueet voivat selviytyä globaalissa talouskilvassa. Aalto-yliopiston perustamiseen liittyvässä argumentaatiossa on paljon heijasteita tällaisesta poliittisesta järjestyksestä. Alueiden individualisoituminen liittyy lisäksi prosessiin, jossa pyritään tuottamaan eräänlaisia luonnollisia ylikansallisia talousalueita. Tämän ajattelun isänä voidaan pitää Kenichi Ohmaeta, joka esitteli 1990-luvulla käsityksensä siitä, että valtioita ei voida pitää ”tehokkaina” tai ”luonnollisina” talousalueina, koska niissä poliittiset päämäärät kuten alueellinen tasapäästäminen (jakopolitiikka) ajavat haitallisesti taloudellisen rationaalisuuden ylitse (työtä tekevä pääoma) (ks. Ohmae 1995, 79–100). Alueiden individualisoituminen viittaa siksi myös paikallisten toimijoiden pyrkimykseen liittää alueet ja kaupunkiseudut sekä niille juurtuneet tuotantoverkostot ylikansalliset talousalueiden osaksi. Lisäksi monella muulla val-

lalla olevalla tieteellisellä jäsenyyksellä on suuri merkitys alueiden individualisoinnissa. Esimerkiksi teoriat ”oppivista alueista” ja ”innovatiivisista miljöistä” ovat kulkeutuneet alueelliseen kehittämisselviöiden ytimeen myös Suomessa.

Lopuksi

Valtiomuutoksen alueellisen tutkimusohjelman keskeisenä tehtävänä on tutkia miten ja miksi valtion alueelliset muodot ovat historiallisesti muodostuneet. Lisäksi tarkastellaan sitä, miten aikaisemmin rakennetut muodostelmat ohjaavat nykyhetkenä tapahtuvaa politiikkaa ja miten noita perityjä muotoja pyritään uudistamaan osana nykyaikaisen muutoksen. Lisäksi on tutkittava sitä, mitä seurauksia valtioiden tilallisella uudistuksella on. Olen tässä artikkelissa lyhyesti esitellyt toisen maailmansodan jälkeisen Suomen kaksi vallinnutta aluerakennetta ja kuvannut yliopistouudistuksen avulla prosessia, jossa Suomea tällä hetkellä muokataan tilallisesti osana globaalikapitalismin muutosta (taulukko 2). Vaikka yliopistouudistusta on vastustettu monista näkökulmista, uudistuksen vaikutusta valtion tilalliseen rakenteeseen ei ole riittävästi huomioitu. Toisaalta näyttää siltä, että Suomessa uusliberalismin kriitikot eivät ole suinkaan yksimielisiä siitä, että alueellisesti hajautetun Suomen malli tulisi jatkossa säilyttää. Mahdollinen muutos niin kutsuttuun metropolivaltioon tapahtuu joka tapauksessa hajautetun kilpailuvaltion keskeisten instituutioiden, aluepolitiikan perustehtävän ja alueellisen kehittämisen tietoaikaisen muutoskannan kautta.

Taulukko 3. Suomen aluerakenteen osien muutos

	Hajautettu hyvinvointivaltio	Hajautettu kilpailuvaltio	Metropolivaltio
1) <i>Instituutit</i>	Läänit (seutukaavaliitot), kunnat, valtionyhtiöt, alueelliset yliopistot	Maakuntain liitot, kehittämisselviökukset, EU-vetoiset kehittämisselviökkeet, alueelliset yliopistot	Metropolihallinto, kaupunkien ja seutujen yhteenliittymät, huippuyliopistot
2) <i>Tehtävä</i>	Kansallinen eheys ja yhteiskuntatarauha, turvallisuuspolitiikka, talouskasvu, täystyöllisyys	Kansainvälinen taloudellinen kilpailukyky, teknologinen innovaatioyhteiskunta, alueellinen eheys	Taloudellinen tehokkuus, kansainvälisen huipun tavoittelu, liittyminen kv. arvoverkostojen ”selvityksiin”
3) <i>Tietoaikainen</i>	Keskus- ja vaikutusalueeteoria	Kaupunkiverkkoteoria	Kaupunkiseutujen taloudellisen kasvun ja hallinnan teoria

Syyskesällä 2008 käynnistynyt kansainvälisen talouden taantuma on johtanut kilpailuvaltiokapitalismin kritiikkiin. Kriisi käynnisti merkityksenantoprosessin, jossa kapitalistisen järjestelmän tulevaisuutta on arvioitu monista näkökulmista. Prosessi on ollut käynnissä myös Suomessa, missä kansainväliseen tapaan on alettu keskustella mahdollisesta keynesiläisen hyvinvointikapitalismin paluusta eli kilpailuvaltiokapitalismin nähdessä tiukemmista markkinoiden sääntelyjärjestelmistä ja valtiovetoisen suunnittelun ja ohjaamisen merkityksestä. Markkinoiden itsesääntelykyky on näin asetettu kyseenalaiseksi. Suomessa on kuitenkin ollut vaikeaa ajatella selkeitä vaihtoehtoja kilpailuvaltiokapitalismille siitä huolimatta, että kapitalismin historia on sarja erilaisia markkinoiden ja poliittisen sääntelyn yhdistelmiä. Suomessa keskustelu polarisoituu kiinnostavalla tavalla yhä kapitalismin ja sosialismin tai pikemminkin Neuvostoliittoon yhdistettävän kommunismin väliseksi.

Finanssikriisiin vastaaminen on nostanut esille tarpeen elvyttää taloutta julkista kulutusta lisäämällä. Kriisin seurauksena pääministeri Vanhanen luonnosteli ”kolmatta tietä”, joka asettuu hänen mukaansa sosialismin ja kapitalismin välimaastoon. Julkisen kulutuksen lisääminen nousee mallissa keskeiseen asemaan:

Markkinaliberaalin kauden pettymyksiin kuuluu se, että kotimainen investointitaso on jäänyt alhaisemmalle tasolle kuin pitkän ajan riittävän talouskasvun ylläpitämiseen edellyttäisi. Siksi mielestäni hallituksen on harkittava, että se käynnistäisi puolivälän politiikkariihessä koko maata koskevan massiivisen investointipainotteen ohjelman valmistelun, jolla luotaisiin perusuraan verrattuna 1–2 prosenttiyksikköä parempi työllisyys 2010-luvulla [...] Ohjelma merkitsisi mittavia hankkeita koko Suomen läpi. Meillä on oltava tahtoa esimerkiksi siihen, että nopeat tie- ja ratayhteydet rakennetaan Helsingistä pohjoiseen Suomeen asti, kotimaisia energiahankkeita ja bioenergiaa edistetään, tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoitukseksi varmistetaan 4 prosenttia bkt:sta, koulutuksen resursseja vahvistetaan peruskouluista yliopistoihin, nopea laajakaista rakennetaan koko maahan, tietoyhteiskuntahankkeita edistetään, kaivostoiminnan vaatima infra varmistetaan jne. (Vanhanen 2009a)

Vanhasen investointiohjelma perustuu ajatukseen, että ”suunnitelmatalouden jälkeen mentiin markkinaliberalismissa liian pitkälle” (Vanhanen 2009b) ja että valtion roolia kasvun tuottamisessa pitää lisätä. On oletettavaa, että kilpailuvaltiokapitalismin voimakkaimmille puolustajille tällainen malli edustaa ”aluepolitiikkaa”, ”suunnitelmataloutta” ja ”tehotonta kasvupolitiikkaa” ja että Vanhasen mallissa ei pyritä ajamaan alas jo aloitettuja politiikkareformeja. Globaali taloustaantuma on avannut yhtä kaikki uusia poliittisia horisontteja myös Suomen aluerakenteen tulevaisuudesta käytyyn keskusteluun. Nähtäväksi jää, tukeeko globaali taloustaantuma metropolivaltiota tuottavia käytäntöjä vai vahvistaako se sittenkin ”kansallisen kaupunkiverkon” luonnehtimaa hajautetun kilpailuvaltion mallia maamme vallitsevana aluerakenteena.

KIRJALLISUUS

- Aitamurto, Tanja. 2009. Mahdollisuuksien obeliski. *Helsingin Sanomat* E2, 5.4.2009
- Alasuutari, Pertti. 2006. Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen: miten muutos oli ideologisesti mahdollinen. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) *Uusi jako: miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus.
- Boxberg, Katja & Heikka, Taneli. 2009. *Lumedemokratia. Kun konsensus vei rahan ja vallan suomalaisilta*. Helsinki: WSOY.
- Brenner, Neil. 2004. *New state spaces*. Oxford: Oxford University Press.
- Brenner, Neil. 2009. Open questions on state rescaling. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 3:1, 1–17.
- Cerny, Philip. 1990. *The changing architecture of politics: structure agency and the future of the state*. London: Sage.
- Cerny, Philip, Menz, Georg & Soederberg, Susanne. 2005. Different roads to globalization: Neoliberalism, the competition state, and politics in a more open world. Teoksessa Soederberg, Susanne, Menz, Georg & Cerny, Philip (toim.) *Internalizing globalization: The rise of neoliberalism and the decline of national varieties of capitalism*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Collinge, C. 1999. Self-organization of society by scale. *Environment and Planning D: Society and Space* 17:5, 557–574.
- Harvey, David. 1982. *The limits to capital*. Oxford: Blackwell.
- Harvey, David. 2005. *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.

- Helsingin Sanomat. 2009. Yliopistolain vastustuksessa purkautuu turhautuminen. *Helsingin Sanomat* A2, 22.2.2009.
- Heiskala, Risto. 2006. Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) *Uusi jako: miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus.
- Himanen, Pekka. 2004. Välittävä, kannustava ja luova Suomi. *Eduskunnan kanslian julkaisu* 4/2004.
- Jessop, Bob. 2002. *The future of the capitalist state*. Cambridge: Polity Press.
- Jessop, Bob. 2004. Critical semiotic analysis and cultural political economy. *Critical Discourse Studies* 1:2, 159–174.
- Jessop, Bob. 2008. *State power: A strategic-relational approach*. Cambridge: Polity.
- Jessop, Bob, Brenner, Neil & Jones, Martin. 2008. Theorizing socio-spatial relations. *Environment and Planning D: Society and Space* 26:3, 389–401.
- Jones, Martin. 1997. Spatial selectivity of the state? The regulationist enigma and local struggles over economic governance. *Environment and Planning A* 29, 831–864.
- Kangasharju, Aki. 2009. Talous tarvitsee toimivaa kilpailua. *Helsingin Sanomat* A2, 10.3.2009.
- Koivula, Tuomas. 2009. Lahjoitus Turun yliopistolle on lahjoitus itsellesi. *Aurora* 2/09, 16–17.
- Kääriäinen, Seppo. 2008. Puhe Kuusamon kaupungin 140-vuotisjuhlassa 28.9.2008. <www.seppokaariainen.net/ajankohtaista_arkisto_227.html>
- Leppänen, Laura. 2009. Polarization of the Finnish welfare state. *Julkaisematon käsikirjoitus* 20.2.2008.
- Lindberg, Marjut. 2009. Aluepolitiikka tyhjentää Lääkelaitosta. *Helsingin Sanomat* 4.4.2009. A2.
- Massey, Doreen. 1993. Power-geometry and a progressive sense of place. Teoksessa in J. Bird, J. Curtis, B., Putnam, T., Robertson, G. Tickner, L. (toim.) *Mapping the Futures: Local Cultures, Global Change*. London: Routledge.
- Moisio, Sami. 2008a. Towards attractive and cost-efficient state space: Political geography of the production of state transformation in Finland. *World Political Science Review* 4:3, 1–34.
- Moisio, Sami. 2008b. From enmity to rivalry? Notes on national identity politics in competition states. *Scottish Geographical Journal* 124:1, 78–95.
- Moisio, Sami. 2009. Valtion aluehistoria: suomalaisen alueutkimus yhteiskunnan muutoksen kuvastajana. Teoksessa Lähtenmäki, Maria (toim.) *Maa, seutu, kulmakunta: näkökulmia aluehistorialliseen tutkimukseen*. Helsinki: SKS.
- Moisio, Sami & Leppänen, Laura. 2007. Towards a Nordic competition state? Politico-economic transformation of statehood in Finland, 1965–2005. *Fennia* 185:2, 63–87.
- Moisio, Sami & Vasanen, Antti. 2008. Alueellistuminen valtiomuutoksen tutkimuskohteena. *Tieteessä Tapahtuu* 25:3/4, 20–31.
- Niemi, Jussi V. 2009. Metropolihanke uhkaa Helsingin ja Suomen hyvinvointia. *Helsingin Sanomat* 15.8. A2.
- Ohmae, Kenichi. 1995. *The end of the nation state. The rise of regional economies*. New York: Free Press.
- Opetusministeriö. 2007. Teknillisen korkeakoulun, Helsingin kauppakorkeakoulun ja Taideteollisen korkeakoulun yhdistyminen uudeksi yliopistoksi. *Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä* 16/2007.
- Paasivirta, Anssi. 1991. Suomen alueellinen uusiutumisstrategia. *Sisäasiainministeriön kunta- ja aluekehitysosaston julkaisuja*, moniste 18.
- Palomäki, Mauri. 1985. Korkeakoulu alueellisen rakenteen osana. *Tiedepolitiikka* 1/1985, 4–5.
- Porter, Michael E. 2008. *On competition. Updated and expanded edition*. Boston: Harvard Business Press.
- Remahl, Tea. 2008. Aluepolitiikan yhteiskunnalliset merkitykset ja muutos. Hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioon. *Nordia Geographical Publications* 37:5.
- Rosenqvist, Olli. 2004. Maaseudun asemoituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa. *Acta Wasaensia: Aluetiede* 9.
- Sisäasiainministeriö. 2006. Kaupunkiverkko ja kaupunkiseudut 2006. *Sisäasiainministeriön julkaisusarja* 10/2006.
- Swyngedouw, Erik. 2004. “Globalisation” or “Glocalisation”? Networks, Territories and Rescaling. *Cambridge Review of International Affairs* 17:1, 25–48.
- Tapaninen, Mikko. 2009. Kokonaisnäkemys kateissa – yliopistot jakaantuvat kolmeen kategoriaan. *Kuntalehti* 1/2009.
- Taylor, Peter J. 2008. Problematizing city/state relations: towards a geohistorical understanding of contemporary globalization. *Transactions of the Institute of British Geographers* NS 32:2, 133–150.
- Uusitupa, Matti. 2009. Alueellistamispäätös on raikas tuulahdus. *Helsingin Sanomat* C6, 9.4.2009.
- Valtioneuvosto. 2007. Yliopistouudistus vahvistaa kansainvälistä kilpailukykyä. *Valtioneuvoston viestintäyksikön tiedote* 21.11.2007.
- Vanhanen, Matti. 2009a. Matti Vanhasen puhe Keskustan puoluehallituksen kokouksessa Tampereella 14.1.2009.
- Vanhanen, Matti. 2009b. Kolmas tie suuntautuu tulevaisuuteen. *Helsingin Sanomat* 19.1.2009.
- Vartiainen, Perttu. 2007. Ääripäästä korostuvat alue- ja korkeakoulupolitiikassa. *Prosum* 7:1, 18–20.
- Virkkunen, Janne. 2008. Muuttoliike murtaa ja muuttaa. *Helsingin Sanomat* 8.6. A2.
- Ward, Stephen V. 1998. *Selling places: The marketing and promotion of towns and cities*. London: Routledge.
- Ylä-Kotola, Mauri. 2009. Yliopistouudistus ja yliopistojen talous. *Kide* 3/09, 7.

VIITTEET

¹ Kiitän asiantuntija-arvioitsijaa, Jorma Kytömäkeä ja Anni Kangasta käsikirjoituksen kommentoinnista. Artikkelin on osa Suomen Akatemian tutkimusprojektia n:o 118527.